

Kutlu Tanrıverdi

Eğitim Politikaları Araştırma ve Uygulama Merkezi Direktörü

İsmet Malakcioğlu

Eğitim Politikaları Araştırma ve Uygulama Merkezi Araştırmacı

ÖĞRETMENLİK MESLEK KANUNU İLE NE DEĞİŞECEK?

Uzun süredir gündemde olan, 2023 Eğitim Vizyonu belgesinde de yer verilen Öğretmenlik Meslek Kanunu Teklifi 2021 yılının son gününde 58 milletvekilinin imzasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisine sunuldu¹. Öğretmenlerin özlük haklarında iyileşme sağlayacağı umuduyla beklenen kanun teklifinin hangi düzenlemeleri kapsadığı ve öğretmenlerin yaşamında neleri değiştireceği sorularının yanıtına geçmeden önce meslek kanunlarına genel olarak bir göz atıp teklifin içeriğini incelemekte fayda var.

Hakimlik ve savcılık, polislik, hemşirelik, hekimlik, veterinerlik ve mühendislik gibi mesleklerin görev ve sorumlulukları, atanma kriterleri ve birtakım özlük hakları kanunlar kapsamında belirleniyor. Öğretmenlik mesleği ise bugüne kadar birçok açıdan 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabiydi. Teklif Mecliste kabul edilirse bazı düzenlemeler öğretmenlik meslek kanunu kapsamında belirlenmiş olacak.

1. Teklifin İçeriği

Teklif içeriğini iki ana başlıkta değerlendirebiliriz;

1.1. Kariyer Basamakları

Geçmişte de benzer düzenlemelerle 2005 yılından itibaren uzman ve başöğretmenlik gibi kariyer basamakları denendi. 2009 yılında Anayasa Mahkemesi bazı fıkralarda iptal kararı verdi². Kariyer basamaklarında yükselme için etkili olan hizmet içi eğitimlere katılımda öğretmen iradesinin değil, onay makamı olarak Valilik ve Bakanlığın belirleyici olmasından dolayı hizmet içi eğitim ibaresini iptal etti. Ayrıca sınava katılacaklarda aranacak en az çalışma süresi, yüksek lisans ve doktorası olanlarda aranacak kıdem, branş temelinde uzman

¹ <https://www.meb.gov.tr/ogretmenlik-meslek-kanunu-teklifi/haber/24963/tr>

² <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2008-107-nrm.pdf>

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

ÖĞRETMENLİK MESLEK KANUNU İLE NE DEĞİŞECEK?

ve başöğretmen sayıları gibi yönetmelikte detayları belirlenecek konuların çerçevesi temel ilke, ölçüt ve sınırlar açısından düzenlenmediği için iptaline karar verdi. Türkiye genelinde pek çok idare mahkemesi, uzman öğretmenlik için yedi yıllık kıdem ve yüzde 20 kontenjan sınırı iptal edilerek öğretmenler lehine karar verdi. Anayasa Mahkemesinin kararının ardından birçok öğretmen uzman ve başöğretmenlik için idare mahkemelerine başvuru yaparak geçmişe yönelik haklarını da talep etmişti. Milli Eğitim Bakanlığı ise meslekte yükselme şartlarının iptal edilen maddeler nedeniyle bütünlüğünün bozulduğunu gerekçe göstererek kariyer basamaklarını rafa kaldırmıştı. Yeni kanun teklifini değerlendirirken iptal kararları ve devamında ortaya çıkan hukuksal boşluğu göz ardı etmemek gerekir.

Yeni sunulan kanun teklifi, öğretmenlik öncesi aday öğretmenlik ve öğretmen olduktan sonra uzman öğretmenlik ile başöğretmenlik kariyer basamaklarını tanımlıyor. Buna göre:

- 1.1.1. Aday Öğretmen:** (Kanun teklifinde ve teklife yönelik birçok değerlendirmede aday öğretmenlik, kariyer basamakları dışında değerlendirilmiştir. Ancak tıpkı mühendislik fakültesi mezunlarının veteriner değil mühendislik fakültesi mezunlarının mühendis olmaları gibi eğitim fakültesi mezunları da mezun olduklarında öğretmendir ve öyle de kabul edilmelidir. Bu anlayış doğrultusunda değerlendirme notunda aday öğretmenlik süreci de kariyer basamakları içinde değerlendirilmiştir) Atanma şartlarını karşılayan öğretmenler bir ile iki yıl arasında eğitim ve uygulamadan oluşan bir “Aday Öğretmen Yetiştirme Programına” katılacaklar. Bu sürecin sonunda Aday Öğretmen Değerlendirme Komisyonu tarafından yapılacak değerlendirme sonucuna göre öğretmen olarak atanabilecekler. Aday öğretmen yetiştirme programına katılmayan ya da değerlendirme komisyonunca başarısız olan adaylar üç yıl boyunca öğretmen olamayacak. Kadrolu olarak ataması yapılmış olan adaylar ise uygun memur unvanlı kadroya atanacaklar.
- 1.1.2. Uzman Öğretmen:** Uzman öğretmen olabilmek için kademe ilerleme cezasının bulunmaması ve aday öğretmenlik dahil en az 10 yıl hizmet süresi ön şartı getiriliyor. Öğretmenlerin önünde uzman öğretmenlik için iki seçenek mevcut. Halihazırda yüksek lisans yapmış öğretmenler doğrudan uzman öğretmen unvanını kazanabilecek. Diğer seçenek ise en az 180 saatlik mesleki gelişim programını tamamlamak, uzman öğretmenlik için gerekli asgari çalışmaları tamamlamak ve yazılı sınavdan 70 ve üzeri puan almak.
- 1.1.3. Başöğretmen:** Uzman öğretmenlikteki gibi başöğretmenlik için de iki seçenek mevcut. Doktora eğitimini tamamlamış öğretmenler kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte başöğretmenlik hakkı kazanacak. Doktorası olmayan öğretmenler ise 240 saat üzerinde Başöğretmenlik Eğitim Programını ve program kapsamındaki çalışmaları tamamlayarak girdikleri sınavlarda başarılı oldukları takdirde Başöğretmenlik hakkı kazanacak.

1.2. Özlük Hakları

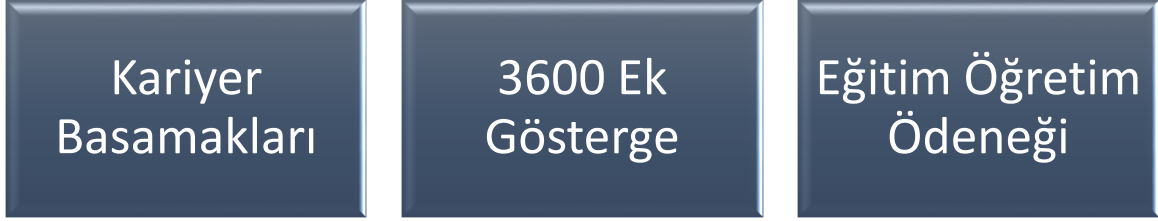
Her eğitim öğretim yılı başında öğretmenlere öğretim yılına hazırlık için ödenek verilmektedir. Kanun teklifiyle birlikte ödeneğin oranı uzman öğretmenler için üç katına, başöğretmenler için ise altı katına çıkması, 1. derece öğretmenlerin ek göstergesinin ise 3600'e yükseltilmesi planlanmaktadır.

Bunlara ek olarak öğretmenlerin, öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarından mezun olmaları şartı getirilecek.

2. Değerlendirme

Genel olarak teklif, Şekil 1’de özetlendiği gibi aday öğretmen, uzman öğretmen ve başöğretmen olmak üzere kariyer basamakları ve buna bağlı özlük haklarında iyileşmeyi kapsıyor.

Şekil 1: Öğretmen Meslek Kanun Teklifinin Kapsamı

Öğretmenlerin aldıkları hizmet içi eğitim ya da lisansüstü eğitimden kaynaklı olarak özlük haklarının iyileştirilmesinin amacı net olmadığı gibi, aynı dersi veren öğretmenler arasında yaratacağı eşitsizliğin de önemli sonuçları olabilir. Oysa uzunca bir süredir okul gelişim modeli, başarı izleme araştırması, öğretmen destek noktaları gibi yenilikçi birtakım çalışmalar mevcut ve buna bağlı olarak farklı görev ve sorumlulukta öğretmen ihtiyacı da ortaya çıktı. Örneğin bazı illerde ölçme değerlendirme uzmanlığı pozisyonları açılarak izleme değerlendirme çalışmalarının koordinasyonu hedeflendi. Yapılacak bu yeni çalışmaları destekleyecek yeni pozisyonlar, kariyer basamakları için önemli bir fırsat barındırıyordu. Teklifte bu bakış açısıyla ölçme değerlendirme uzmanı, okul gelişim uzmanı, mesleki gelişim uzmanı gibi görevler ve bu görevlere yönelik gerekli niteliklere sahip öğretmenleri teşvik edici özlük hakları sunmak iyi bir tercih olabilirdi.

Teklifte baktığımızda lisansüstü eğitimin hangi alanda olduğunda kariyer basamaklarında yükselmeyi sağlayacağı da belirtilmemiş. Örneğin “Eğitim yönetiminde doktora yapan bir matematik öğretmeni de başöğretmenlik hakkı elde edebilecek mi?”; “Bu başöğretmenlik hangi uzmanlığı ve buna bağlı hangi görevin nitelikli biçimde gerçekleştirileceği anlamına gelecek?” gibi soruların yanıtını Teklifte bulmak yahut Teklifteki bilgilerden yola çıkarak buna yönelik bir çıkarımda bulunmak mümkün değil.

Öğretmenlikle ilgili on yıllardır kronikleşmiş bir diğer sorun da kimlerin öğretmenlik yapabileceği meselesi. Milli Eğitim Bakanlığı sistem değişiklikleri, yeni derslerin eklenmesi ve zorunlu eğitim süresinin artması gibi nedenlere dayanan fazla sayıdaki öğretmen ihtiyacını eğitim formasyonu olmayanlarla da karşıladı. Son yıllarda ise eğitim fakültesi dışındaki fakültelerden mezun olanlar ayrıca öğretmenliğe yönelik dersleri alarak öğretmenlik hakkı kazandı. Öğretmenliğin herhangi bir lisans mezununun kısa sürede elde edeceği öğretmenlik bilgisiyle de yapılabileceği varsayımına dayanan ve pratik - makul görünen bu çözümler, öğretmenliğe yönelik profesyonel meslek algısını olumsuz yönde etkiledi. Meslek kanununun profesyonel meslek algısına hizmet etmesi de beklenirken, teklifte öğretmen atamasında eğitim fakültesi mezuniyeti şartı yerine öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumları ifadesine yer verildi. Yorumla açık bu ifadenin hangi uygulamaya karşılık geleceğini zamanla göreceğiz.

3. Öneri

Yazının başlığındaki “Kanun, öğretmenlerin yaşamında neyi değiştirecek?” sorusuna dönelim. Aynı işi yapan öğretmenler arasında yaratacağı eşitsizliğe rağmen maaş ve özlük haklarında sağlayacağı iyileşme imkanı birçok öğretmen açısından olumlu karşılanabilir. Ancak öğretmenlerin temel beklentisi, öğretmenlik mesleğinin hak ve sorumluluklarıyla birlikte gelişimsel boyutunun tanımlandığı ve desteklendiği bütünlüklü bir kanun teklifiyle mesleki itibarın yükseltilmesinin önünün açılmasıdır. Odağına öğretmenlik mesleğinin itibarının artırılmasını alan bir çerçeve oluşturulması, daha geniş kapsamlı bir çalışma gerektirir.

Şekil 2: Kavramsal Çerçeve Önerisi

3.1. Haklar

Müfredatın ve çağdaş eğitim biliminin belirlediği çerçeveye bağlı kalmak koşuluyla sınıf içi uygulamalarda özgürlük, okulun karar alma süreçlerine katılım ve etkin olabilme, sendikal faaliyet hakları ve bu hakları kullanma karşılığında olumsuz bir tutumla karşılaşmama, atama ve yer değiştirme süreçlerinin şeffaf ve nesnel bir şekilde yürütüldüğünü bilme, dezavantajlı bölgelerde görev yaparken ihtiyaç duyduğu yaşamsal ve mesleki ihtiyaçlarının karşılanması, mesleki gelişim olanaklarına erişim konuları bu kapsamda öğretmenlik meslek kanununda düzenlenmelidir.

3.2. Sorumluluklar

Öğrencilerin gelişim sorumluluğunu üstlenmek öğretmenler için olağan bir sorumluluk olarak görülebilir. Öğrencilerin bireysel ve sınıf halinde hazırbulunuşluk düzeylerini tespit etmek, uygun yöntem tekniklerle ders planını hazırlamak ve uygulamak, son değerlendirmeye uygulama sonucunu değerlendirmek, ödev ve etkinliklerle eksikleri tamamlamak gibi temel sayılabilecek çalışmalar bugün hala rutin bir uygulamaya dönüşmüş değil. Bu açıdan öğretmenlerin, öğrencilerin gelişim sorumluluğunu üstlenmesinin kanuni bir karşılığının olması gerekir. Bunun yanında aile katılımını sağlamaya yönelik faaliyetleri düzenlemek, ders dışı etkinliklerde görev almak, mesleğin gerekliliklerine uygun davranışlar sergilemek, mesleki

ÖĞRETMENLİK MESLEK KANUNU İLE NE DEĞİŞECEK?

gelişiminin sorumluluğunu almak kanun kapsamına alınması gereken öğretmenlerin sorumlulukları arasında sayılabilir.

3.3. Kariyer Basamakları

Milli Eğitim Bakanlığında öğretmen ve yöneticilik dışında çeşitli görevlerin tanımlandığı yenilikçi çalışmalar yürütmekle birlikte bu görevler için bir tanımlama çoğunlukla yapılmadı. Ölçme değerlendirme, öğretmen mesleki gelişimi, okul gelişimi gibi konularda öğretmenlerin rol üstlenebilmelerine yasal dayanak oluşturması için Öğretmenlik Meslek Kanunu önemli bir fırsat. Ayrıca öğretmenlerin ve yöneticilerin okullardaki deneyim ve performanslarının merkez ve taşra teşkilatında görev alabilmeleri için bir ön koşul olarak belirlenmesi gerekir.

3.4. Mesleki Gelişim Olanakları

Cumhuriyetin ilk yıllarında gezici başöğretmenler köy köy gezerek öğretmenlerin mesleki gelişimini desteklerken, 60'lı yıllardan sonra merkeziyetçi bir anlayışa geçildi. Öğretmenler, 81 ilde, binin üzerinde ilçe ve köyde görev yapıyor. Öğretmenlere kariyer basamakları sunulması kadar mesleki gelişim imkanlarının da erişilebilir olması ve bunun kanuni zeminde garanti altına alınması gerekir. Öğretmenlerin yerinde desteklenebileceği bir sürekli mesleki gelişim kurgusuyla derslerini aksatmadan erişebilecekleri olanakların sunulması, öğretmenler arası işbirliğinin artırılması, özellikle ilk ataması kırsal bölgelere yapılan deneyimi az öğretmenler için bir fırsat olacaktır.

3.5. Disiplin

İdari odaklı yürütülen ancak son yıllarda operasyonu önemli ölçüde kısıtlanan teftiş sistemi, veriye dayalı ve gelişim odaklı öğretimsel teftişe dönüştürülmeli. Bu dönüşüm kapsamında öğretmenlerin görev ve sorumluluklarını yerine getirmedikleri durumda karşı karşıya kalacakları disiplin işlemlerinin de netleştirilmesi gerekir.

Özetle, yıllardır beklenen Öğretmenlik Meslek Kanununun, öğretmenlik mesleğinin itibarını artırmayı odağa alarak ve mesleki gelişimi önceleyen, haklar, sorumluluklar ve tanımlanacak yeni görevlere bağlı kariyer basamaklarıyla bütünsel bir anlayışla kurgulanması gerekmektedir.